

Havsamtalerne

Temanummer: Værdiskabelse i kunst og kulturliv

Jeg er en kunstner med en socialt engageret og researchbaseret kunstpraksis. De sidste ti år har jeg blandt andet lavet kunstprojekter om havet. Mit bidrag vil bestå af to dele: først en del med eksempler fra min praksis, og hvilke værdier jeg ser, at kunst kan

have i forhold til samtaler om klima og miljø. Anden del vil skifte format. Jeg vil sætte mit "jeg" på pause og lade teksten blive til et "vi" i samtaler om havet fra to af mine kunstprojekter.

Min praksis og kunstens værdier

Min praksis er særligt motiveret af at undersøge kunstens potentielle rolle og værdi i forhold til at skabe nye narrativer og gentænke natursyn i lyset af klimakriserne. I publikationen *Jordbo* omtales Lingvisten Ursula K. Heises (f. 1960) arbejde. Hun påpeger blandt andre, at truede arters overlevelse altovervejende afhænger af den kulturelle forestillingsevne. At vi bruger forestillingerne til at afgøre, hvilke livsformer vi vil drage omsorg for, og til at forstå os selv i forhold til andre (Perez Fjalland, 2021: 65).

Men hvordan kan kunst mere konkret skabe nye forestillingsevner om landskab og miljø? De felter, hvor jeg særligt ser et potentiale i forhold til dette, er i tværfaglige kunstprojekter og socialt engageret kunst. I min egen praksis gør jeg det blandt andet ved at skabe midlertidige platforme (på kunstinstitutioner og i det offentlige rum), hvor deltagerne og publikum inviteres til at viden dele, medtænke og medskabe. Jeg tror, at det er i summen af fælles viden og erfaringer, at det er muligt at genopdage og finde frem til nye narrativer, og at der er størst chance for, at man kan ændre natursyn gennem samtaler og i kollektive handlinger.

I 2014 vendte jeg tilbage til det landskab, som jeg er vokset op i, Vesterhavet og Vadehavet, for at lave *Laboratoriet for Vadehavets ånd*, mit første kunstprojekt om havet. Research-perioden varede et år, hvilket betød, at jeg sammen med mine samarbejdspartnere havde tid til at gå i forskellige retninger og kunne afprøve nye metoder. Projektet gjorde mig bevidst om, hvordan jeg i min praksis metodisk kan kombinere uformelle og formelle samtaler, hvorved andre sociale møder og lag af viden opstår. De uformelle samtaler fandt blandt andet sted under fællesspisninger, der også gjorde mig opmærksom på, hvordan det at inddrage dufte-, føle- og smagssanserne kan bidrage til at skabe fællesskab, påkalde erindringer og skabe nye erfaringer.

MAJ HORN
Selvstændig
billedkunstner,
maj.horn.studio
@gmail.com

Min praksis er særligt motiveret af at undersøge kunstens potentielle rolle og værdi i forhold til at skabe nye narrativer og gentænke natursyn i lyset af klimakriserne.

Laboratoriet for Vadehavets ånd foregik således: Over et år havde jeg sammen med researcher Carsten Friberg samtaler med lokale folk og institutioner fra Tønder til Esbjerg om deres forskelliges viden om og forhold til havet. Projektet mandede ud i en uges program med udstilling, performances, workshops og samtaler på skibet Rebekka af Fanø – den eneste evert (fladbundet skib bygget til Vadehavet), der stadig er sejlende her i landet. Fisker, bonde og kogekone Kirsten, som var én af mange vi havde mødt under processen, blev inviteret ombord på Rebekka, hvor hun tilberedte medbragt fangst i skibskøkkenet, der blev serveret til fællesspisning med de besøgende. På et bord stod der en stor lakeret træeske, der fungerede som beholder for den voksende mængde af indsamlede materiale, udsagn og spørgsmål omkring havet. De besøgende kom også med materialer til arkivet, f.eks. kom en med to fotografier af en hvid hest, der stod i havet med vandet til lårene. På det ene foto var det helt tydelig en hest i havet, men på det andet foto kunne man kun lige skimte hesten og vandet for en tyk tåge. Datering nede i hjørnet viste, at der var fire minutter mellem, at de to fotos var taget. Ligesom det eksempel kredsedde meget af materialet og samtalerne om, hvor meget vejret og forudsigelighed hænger sammen med Vadehavet, og at man er nødt til at have respekt for og viden om flod og ebbe og tåge og storm for at kunne færdes i det hurtigt forandrede vandlandskab.

I 2020 fandt mit næste kunstprojekt om havet sted: *Gruppeblink*. Projektet gjorde mig bevidst om kvaliteterne ved metodisk at invitere deltagere på tværs af generationer. Det er andre spørgsmål og vidensdeling, der opstår i de møder, som sammenvæver forskellige tidsligheder. Projektets kerne var for mig at undersøge potentialet i at have gentagende møder med projektets deltagere, for at etablere et trygt rum, hvor der kunne bygges oven på samtalerne og skabes en fælles kritisk refleksion.

Gruppeblink fandt sted på skibet Svartlöga, et svenske ministrygerskib fra 1981, som en gruppe kunstnere og lokale frivillige har forvandlet til et udstillingssted. Skibet lå til i Ebeltoft, men er siden flyttet til Grenaa. Udgangspunktet var at arbejde videre med kernen fra *Laboratoriet for Vadehavets ånd* ved at skabe et mødested for samtaler og vidensdeling om havet. Konceptet blev at skabe et havnetværk på tværs af generationer (den yngste 25 år, den ældste 85 år) og relationer til havet – en havbiolog, fisker, bådebygger, pilot, fotograf, vinterbader mfl. Med båden Svartlöga som den fysiske ramme mødtes vi til tre performative workshops. Jeg faciliterede møderne, der kombinerede fælles samtaler og handlinger med teoretiske og skønlitterære tekster og forskellige materialer. Samtalerne var konkrete om biologi, kulturhistorie og politik og også personlige, abstrakte og drømmende.

I 2021-22 fandt mit tredje kunstprojekt om havet sted. Projektet, med titlen *Hydropower*, bekræftede mig i styrken ved at arbejde videre med og justere metoder frem for evigt at jage nye. Projektet gjorde mig også bevist om det interessante i at tage teori ud af akademiske rum og bruge det til at tænke med i andre sociale kontekster.

Hydropower. Foto Rikke Ehlers Nilsson).

Hydropower fandt sted hos samtidskunstplatformen SKAL Contemporary i Skagen. For at kunne bygge videre på metoderne fra *Gruppeblink* ønskede jeg lave endnu et havnetværk. SKAL Contemporary var åbne over for konceptet og sammen kortlagde, vi hvem det ville være relevant at invitere med lokalt. Skagen er en fiskerby med fiskerihavn, skipperskole, skibsværft og fiskeindustrier, og byens kultur er fortsat præget af, at fiskeri er et hovederhverv. Mange af netværkets ti deltagere havde derfor en tæt tilknytning til havet. Tre havnetværksmøder fandt sted i Det Grå Fyr, et fyrtårn fra 1858. Eksempel på teori, som vi havde samtaler ud fra, er forskeren Astrida Neimanis begreb *hydrofeminisme* (2012), der er en del af ny tænkning om at gentænke vores relation til vand. Andre kilder var tænkning og tekster af marinebiolog Rachel Carsons (1907-64) og kurator Stefanie Hesslers (f. 1987).

Samtaler om havet

Det er nu, at jeg forlader mit "jeg" for at forsvinde ind i et hav af andre stemmer. Jeg vil dele tre uddrag fra kollektive samtaler, som jeg har faciliteret og

*Laboratorium for
Vadehavets ånd.
Foto Eduardo
Abrantes).*

deltaget i sammen med de to havnetværk. Teksterne er mildt redigerede transkriptioner i et forkortet format. For at holde fokus på den fælles samtale er deltagerne anonymiserede, men de forskellige ord og måder at udtrykke sig på er bibeholdt.

Det er august 2020, og samtalen finder sted sammen med Ebeltoft havnetværket på skibet Svartlöga¹.

Hvad er havets vigtigste værdier?

- Selvom det ikke er så romantisk eller poetisk, så er havets værdi fra et lokalt perspektiv økonomi og industri. Det er nærmest hele det økonomiske grundlag for Ebeltoft at der er udsigt, havsport og solnedgange.
- Det kulturelle og poetiske er det vigtigste, alt omkring kystkulturen.
- Det er verdens lunger.
- Det er også verdens spisekammer, eller det burde det være. Andre steder lever man jo meget af havets fangst og høst.
- Havet er også et rum for refleksion og undersøgelse. I min optik repræsenterer havet anarki, men havet er jo også industri, hvilket er det der mulig-

gør den økonomiske velstand, som verden oplever i form af containertrafik og globalisering.

- For mig som maler er havet en kæmpe inspiration, det er den sidste urnatur, der er tilbage. Havet ser ud, som det gjorde, da den første stenaldermand stod og kiggede ud over det. På den måde kan man sige, at jeg laver historieløst maleri.
- I forhold til den enorme mængde af vand, der er, er havene jo stadig primært ukendte for os – der findes stadig nye dyrearter i det. I betragtning af, hvordan vi opfører os overfor noget, som vi ikke engang kender ordentligt, så er det ubegribeligt.
- Før jeg kan respektere havet og være ydmyg overfor det, så behøver jeg at have mere kontakt med det.
- Jeg ser meget havet som noget, der forener os, havet strømmer rundt! Vi har Golfstrømmen som et sammenhængende strømsystem, der involverer alle klodens have. Den starter helt nede ved Sydamerika og gør, at vi kan bo, hvor vi bor. Der er også de historiske perspektiver omkring havet, at havet var hovedtransportvej til alting. Hvis bare vi går 150 år tilbage, så var det meget svært at komme ud til Mols i en hestevogn, al transport til Aarhus foregik af vandveje.
- Mennesker, relationer og fællesskaber, det er nok de værdier, jeg tænker mest på, når jeg tænker på havet. Man er aldrig ombord alene, det er altid en fælles opgave – både når vi sætter noget i stand, eller når vi sejler. I Holland har vi nu tyve venner, fordi vi forliste dernede.
- Ja, det er en konkret forbindelse til verden, der også hurtigt bliver til en poetisk idé om muligheder for at rejse og drømme.
- En ting, som jeg er fascineret af, det er flaskeposten. Dét med, at man smider en hilsen i en flaske, det gjorde vi meget, da mine børn var små. Når man smider sådan en flaske ud, så sætter det tanker i gang omkring en forenet verden. Det kan være vi skal ende med at sende en flaskepost afsted?
- Det er også den vigtigste værdi for mig, at havet gør, at alting er connected. At det giver mulighed for at jeg kan tage min båd og sejle til whatever – Caribien – hvis jeg vil. Og skønheden i at man bare kan sidde og glo på det.
- Jeg har været druknet to gange. Det har lært mig nogle fantastiske ting at være i det kosmiske rum. Når man sejler over Atlanten i en lille sejlbåd: På et tidspunkt, når man været tre uger på havet, så skete der noget. Den fornemmelse af ikke at have set et andet skib på den tur og vide, at der er 2600 meter vand under kølen, og der er uendeligt højt til loftet.

Det er september 2021, og samtalen finder sted sammen med Skagen havnetværket, på Det Grå Fyr².

Hvem kender havet?

- Hvis man skal kende det, så skal man have oplevet det døgnet rundt og året rundt, fordi det er så forskelligt, som det er.
- Grunden til, at man mødes på havnen og snakker om vejret, og om man skal tage ud den dag, det er netop, fordi der ikke er nogen, der kender havet fuldstændigt. Man bliver nødt til at pulje viden og erfaringer og derigennem komme frem til noget.
- Man kan kende det, så godt man nu kan, og så kan man stadig blive overrasket over nogle fænomener. Det er også derfor, at det er så mystisk og derfor, man skal ned og se til det hver dag.
- At snorkle ud over et rev, hvor du har det åbne hav, så får du sådan et sug i maven af dybden, det er så uudgrundeligt. Det er større end, at du kan kapere og nemlig omgærdet af mystik.
- Så ved man også, at man ikke kender havet, når man når derud!

Gruppeblink.

Foto Gert Præst Andersen).

- Er det ti procent af havet, man siger er opdaget? Det er jo ret vildt.
- Hvis vi vender det om, kan man sige, at der er ingen, der ved, hvad der er af arter i havet. Der findes nye arter af fisk hver dag, eller der findes i hvert fald mere end 365 nye arter om året på verdensplan.
- Jeg har gået langs stranden og samlet dyr ind siden 1955. Jeg har set, hvordan nye arter er kommet til, og hvordan gode og solide arter er forsvundet i tidens løb. Jeg har taget noget med i dag, det er såmænd bare en molboøster. De ligger derude nedgravet i sandet og bliver op til 600 år gamle. Når de er små, producerer de sædceller, og når de bliver større, producerer de ægceller. Det bliver måske lidt trivielt for dem at ligge der i 600 år, da de ikke kan flytte sig.
- Der er noget queer over det, at de er begge køn, men på forskellige tidspunkter.
- Spørgsmålet er, om der er flere måder at kende havet på? Om man kender det som subjektive erfaringer eller objektivt i forhold til biologi og miljø?
- Ja, handler det om at vide noget *om* det på havet, *i* havet, *ved* havet eller forholdene *omkring* havet?
- Det er vel en blanding af det hele.
- Det, jeg har formidlet videre til mine børn og børnebørn, det er respekten for havet. Det, jeg så kan tænke på, er, om jeg har gjort det på sådan en måde, at respekten bliver til nervøsitet eller i værste tilfælde angst? Når man har oplevet at nogle af sine egne familiemedlemmer er omkommet, så får man et helt andet forhold til havet. Det er først noget, jeg kom til at tænke på, efter de snakke, vi har haft her.
- Man kan godt være lidt bange for havet og også elske det, sådan har jeg det i hvert fald. Jeg elsker at være på havet, men samtidig er noget af det værste, jeg kan forestille mig, at drukne.
- Man kan sige, at når man kender havet, så har det nogle konsekvenser, og en af de konsekvenser kan være angst eller nervøsitet – at det ikke er neutralt at kende det?
- Ja, det kan man godt sige. Der er ikke mange her i Skagen, der ikke har mistet til havet.
- Kan man tale om et nedarvet fælles traume?

- Ja, det sidder dybt i dna'et, at havet er ikke for sjov. Det er noget dødsangst, der ligger meget dybt.
- Før jeg flyttede til Skagen, havde jeg denne idé om, at Skagen måtte være det vilde sted for vandsport, men på en god dag er der fem aktive nede i havkajakklubben. Ude i byen spørger de mig, om jeg virkelig tør kajakke i havet, så føler jeg mig som en tilflytter, når jeg får de formaninger.

Det er januar 2022, og samtalen finder sted sammen med Skagen havnetværket på Det Grå Fyr.

Vand strømmer konstant gennem vores og andres kroppe – vi er alle forbundet gennem vandede cirkulationer. Det er det, som begrebet hydrofeminisme handler om. At vand er transnationalt, transartet og transkropsligt. Hvad tænker I om hydrofeminisme?

- Jorden kalder vi for Moder Jord, men vi har ikke et Moder Hav! Måske i andre kulture eller sammenhænge? Måske det kunne være nyttigt at kende til i forhold til at udvikle et nyt sprog for, hvordan vi ser på havet?
- Der er noget omkring køn og skibe. Bådene omtales altid som feminine, og nogle gange omtales vejrforholdene også som en kvinde.
- Hydrofeminisme er måske et godt udgangspunkt til at tænke på ligestilling og havet? At alle skal have adgang til havet. Det er ikke dit eller mit, det er vores.
- Vandholdige mennesker, det er noget, vi alle er. Uanset vores kulturelle baggrunde og nationalitet har vi vores flydende kroppe til fælles.
- Vi består af omkring 60 procent vand!
- Jeg tænker på omsorg. At havet giver os mad, det vejr, vi har brug for, store oplevelser, mentalt velvære.
- Det er første gang jeg hører om konceptet. Jeg synes, at det er en interessant måde at se det på, at vi alle kommer fra den samme kilde, det samme vand. Men vi bliver nødt til først at tale om, hvad feminisme er. Hvordan kan vi bryde det ned, så vi er enige om, hvad det er, vi diskuterer? Ofte er ting, der har en feministisk tone, lidt svære at sluge. Ved du, at du træder ud i farligt vand? For mig er det hydro-ligestilling, det hele kommer ned til, det er en virkelig interessant måde at se det på.
- I en vestlig kontekst går denne tanke langt tilbage, også uden om feminisme. Den græske filosof Heraklit sagde, at alting er flydende, og intet står stille. Når vi diskuterer hydrofeminisme, bliver vi nødt til at tale om, hvad

vi ser som natur og som kultur, på de mange ligheder mellem arter, og at vi ikke er naturens herskere, men en del af den.

- Der er noget dér omkring hierarkier mellem mennesker, natur og dyr, der er under forandring. Flere floder har nu fået de samme juridiske rettigheder som mennesker for bedre at kunne give dem beskyttelse, fx floden Magpie River i Canada.
- Jeg skrev for nyligt et essay om hekse og deres forhold til lyng. En af grundene til det var at tænke på hende som en med en særlig viden om naturen.
- Det er en meget mere kraftfuld feminisme, vi taler om, når du nævner hekse.
- Ja, men heksen var set på som farlig, fordi hun havde viden og dermed magt.
- Det var ikke negativt ment. Det er godt med den naturviden.
- Til det om moderhav; i Grønland er der en saga om havets moder, havets Inua, dets menneskelige aspekt eller ejer. Hun bor nede på havets bund og har magt over havets dyr.
- Og vi ikke endnu talt om nordisk mytologi, derfra er der havdybets gudinde Ran. Hendes døtre er havets bølger.

Litteratur

- Carson, Rachel L. (1941), *Under the Sea-Wind*, Simon & Schuster.
- Carson, Rachel L. (1951), *The Sea Around Us*, Oxford University Press.
- Carson, Rachel L. (1955), *The Edge of the Sea*, Houghton Mifflin.
- Hessler, Stephanie (2019), *Prospecting Ocean*, MIT Press.
- Neimanis, Astreida, (2017), *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*, Bloomsbury Academic.
- Fjalland, Emma Laura Perez (2021), *Jordbo: En ledsager i uregerlige tider*, Føljeton.

Slutnoter

- 1** Havnetværket i Ebeltoft består af: Pia, havmikrobiolog; Sara, billedkunstner og snedker; Gert, fotograf og kajaksejler; Ken, kunstmaler; Torkild arbejder med bæredygtig kystkultur; Bjarne, bådebygger, lystsejler og fisker; Helene, sejler; Henrik, kurator og forfatter; Camilla, vinterbader; Dieter, pilot, dykker og fotograf; Jonathan, mekaniker og bor på et skib.
- 2** Havnetværket i Skagen består af: Poul, biolog; Katrine, arbejder med mad og tang; Anne, kunsthistoriker; Michael, projektleder; Kurt, tidligere fisker og borgmester; Charlotte, arbejder på museum; Niels, arkitekt og projektleder; Michael, etnolog og arbejder med bæredygtig aqua-kultur; Sara, kunsthistoriker; Villy, naturvejleder og naturfoged.